

Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola
Vezető: Prof. Dr. Hermann Róbert DSc., egyetemi tanár

Doktori (PhD) értekezés

Balogh Atilla

**A M. Kir. Belügyminisztérium (1931–1935) –
a rendészeti szervek osztálya, a közbiztonsági alosztály és az igazgatási rendészeti alosztály
szakterületeinek vizsgálata**

Tézisfüzet

Témavezetők:

Dr. Botos János PhD

Prof. Dr. habil. Szakály Sándor, DSc

Budapest

2023

1. A témaválasztás indokolása, alapvetések, célkitűzések

A címben szereplő téma számos fehér foltot tartalmazott eddig a magyar történelemtudomány területén. Az értekezés Keresztes-Fischer Ferenc I. belügyminiszterségének idejét (1931. 08. 24. – 1935. 03. 04.) vizsgálja. A célkitűzés az volt, hogy – a jogi szabályozás elemzése által – olyan új tudományos eredmények szülessenek, amelyek által jobban megérthető legyen, hogy a Belügyminisztérium a Horthy-korszak ezen válságéveiben miként törekedett a fennálló politikai rendszer „megóvására”, a rend és a közbiztonság fenntartására, illetve a vizsgált alosztályokhoz tartozó különböző szakterületek fejlesztésére. A legfontosabb szempontom tehát az volt, hogy a belügyi tárca által kiadott rendeletek, körrendeletek tükrében elemezzem az adott szakterületeket. (A Belügyminisztérium VII. rendészeti szervek osztálya (rendőrséggel, csendőrséggel, folyamőrséggel kapcsolatos ügyek), a VIII/a. közbiztonsági alosztály (államellenes mozgalmak megszüntetésére irányuló intézkedések, gyülekezési és egyesületi ügyek, sajtórendészet stb.), illetve a IX/a. igazgatási rendészeti alosztály (kábitószer-forgalom ellenőrzése, közlekedésrendészet, tűzrendészet, erkölcsrendészet stb.) hatásköreibe tartozó ügykörök.) Fontos kérdésselvetésem volt, hogy összességében milyen „*mérleggel*”, eredményekkel zárt a Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium az egyes szakterületek tükrében, az egyes alosztályok tükrében, valamint összességében az általam vizsgált ügyek, szakterületek beszámításával. A vizsgálat tárgyát képezte az is, hogy a takarékosági politika hogyan zajlott le a kiválasztott szakterületeken, valamint milyen hatással volt e területekre. Azt is vizsgálat alá vettem, hogy – a jogi szabályozás által – az ellenzék aktivitására milyen választ adott a belügyi tárca az említett szakterületeken keresztül. Ezen doktori értekezés egy kísérlet arra, hogy árnyalt, minél több szempontból, objektíven elemzést adjon a témáról, figyelembe véve ezen évek pozitívumait és negatívumait.

Az értekezés nem az egyén által megélt személyes történelmet vizsgálja. Az sem szerepelt a célok között, hogy az interperszonális kapcsolatokat bemutassam, elemezzem. Nem azt vizsgáltam, hogy ki hozta a döntéseket, ki hajtotta végre stb. A történetpszichológiai szempontok vizsgálata sem képezi a kutatás tárgyát. A kijelölt belügyi szakterületek játszik a „*főszerepet*”, az értekezés a jogi szabályozás változásainak bemutatásáról, vizsgálatáról szól. Egy későbbi kutatás tárgya lehetne, hogy a téma vizsgálatánál a személyek kerüljenek középpontba.

A Belügyminisztérium hatáskörén, ügykörén kívül eső intézkedésekről, ügyekről csupán azon esetekben számoltam be az értekezésben, amikor feltétlenül szükséges volt. Ki kell

térni arra is, hogy a csendőrség és a folyamőrség kettős minisztériumi vezetés alatt állt, hiszen a Honvédelmi Minisztériumnak voltak rejtett hatáskörei a hivatalosan a belügyi tárcahoz „tartozó” két testület kapcsán. E téren a katonai, honvédelmi célú, „természetű” intézkedésekről nem számoltam be teljeskörűen, ugyanis azok valójában a honvédelmi tárca hatáskörét „gazdagították”. Arra törekedtem, hogy a belügyi tárca „valódi” hatásköréhez tartozó intézkedéseket mutassam be, elemezzem.

Az értekezésben vizsgált szakterületek elnevezéseit az 1930-as évek első felében használt terminológia szerint használok. Kivételt képez, hogy ahol a rendvédelem szakkifejezés alkalmazható egy adott szakterülethez, ott azt is leírtam. Az értekezésben lévő szöveg szaknyelvi alkalmazása kapcsán megemlítendő, hogy amennyiben a „XXI. századi szem számára” érthetetlen egy adott szakkifejezés, a szó után zárójelben tettem értehetővé, ily módon feloldva az esetlegesen felmerülhető félreértéseket. Az utóbbi azért szükséges, mert az 1930-as évek első felében használt szaknyelv nem mutat 100%-os átfedést a manapság (2020-as évek eleje) használt szaknyelvvvel.

Fontos azt is kiemelni, hogy a Horthy-korszak idején az általam vizsgált alosztályok belügyminisztériumi számozása változott. Ezen értekezésben az 1932-es új belügyminisztériumi beosztás rendszerét alkalmaztam minden szempontból.

2. Az értekezés felépítése

Az értekezés 2. fejezete a téma szempontjából releváns forrásokról nyújt elemzést. A 3. fejezet a historiográfiai „képet” mutatja be. A 4. fejezet a korabeli kormánypolitikát tömören taglalja, azonban annak is csupán azon „részeit”, amelyek kifejezetten szorosan kapcsolódnak a szűken értelmezett témámhoz. Az 5. fejezet az általam vizsgált szakterületek pénzügyeit helyezi „górcső” alá. Az utóbbi szükségessége azzal magyarázható, hogy az átláthatóság kedvéért lényeges volt egy teljes „képet” nyújtani arról, hogy összességében milyen pénzügyi keretei voltak az általam vizsgált szakterületeknek. A 6-8. fejezetek a kiválasztott alosztályok szakterületeivel foglalkoznak. Az alfejezetek tartalmazzák az adott szakterületek hatásköri leírását, a fontosabb előzményeket, a jogi szabályozás lényegi elemeit. Ezen egységek a Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium szakpolitikai intézkedéseit is bemutatják, elemzik. A 9. fejezet a végső összegzés, amely az új tudományos eredményeket foglalja össze, tárja az Olvasó elé. A 10. fejezet a rövidítések kapcsán nyújt segítséget az Olvasó számára, a 11. fejezet pedig a felhasznált források, szakirodalom hiánytalan felsorolását adja. A 12. fejezet a mellékleteket tartalmazza.

A 6-8. fejezetek kapcsán érdemes kifejteni, hogy ezek terén terjedelembéli aránytalanságok figyelhetőek meg. Az utóbbi azzal magyarázható, hogy egyes szakterületeknél viszonylag sok olyan említendő változás történt, amelyek bővebb kifejtést igényeltek. A szakterületek egy részénél azonban semmilyen, vagy csupán nagyon kevés – ráadásul kis jelentőségű – változás történt, amelyek megértéséhez nem volt szükséges hosszabb magyarázó, elemző, leíró rész.

3. Kutatásmódszertan

A fennmaradt, releváns források átvizsgálása kapcsán – a korabeli kormánypártiakat, „*semlegeseket*”, ellenzékiet is beszámítva – igen fontos szerepet játszott a forráskritika alkalmazása.

A korabeli belügyminisztériumi iratanyagon (legnagyobb részük itt található: MNL OL – BM – K 148, K 149, K 150) felül egyéb minisztériumok, illetve a Miniszterelnökség iratanyagai között is levéltári kutatást végeztem. Az utóbbi azon feltételezésem következtében volt szükséges, miszerint az említettek viszonylag gyakran kommunikáltak egymással pl. átiratok formájában. Feltételeztem, hogy esetleg fennmaradhatott a témám szempontjából értékes forrásanyag a fentieknél is. Az utóbbiakról bővebben számoltam be a Források (2.) című fejezetnél.

A nem levéltári releváns források (közlönyök, szaksajtó, Országgyűlés Nyomtatványai stb.) terén is alapos kutatást végeztem. Ezen kutatási folyamat azon forrásokra terjedt ki, amelyeknél feltételezhető volt, hogy tartalmazhatnak „*használható*” forrást. Ezekről bővebben számoltam be a Források (2.) című fejezetnél.

Valamennyi esetben törekedtem a különböző adatok, beszámolók, írások stb. hitelességének ellenőrzésére. Az adott szakterülettel kapcsolatos források és a szakirodalom megvizsgálása után megalkotott, összesített „*kép*” független, elfogultságtól mentes eredményeit alaposan, minél több szempontból elemeztem. Az alosztályokhoz tartozó elért eredményeket összesítettem. A kutatás egyszerre kvalitatív és kvantitatív szempontok alapján „*zajlott*”.

E történelemtudományi értekezés egyes alfejezetei részben kapcsolódnak a rendvédelem-történet, a rendészettörténet, a jogtörténet, a közigazgatástörténet, a politikátörténet, a társadalomtörténet, illetve a gazdaságtörténet területeihez is.

4. Új kutatási eredmények

A vizsgált alosztályok kapcsán számos – kutatási értelemben „érintetlen” – szakterületet először vizsgáltam meg Keresztes-Fischer I. belügyminiszterségét tekintve (1931-1935), majd állapítottam meg ezekkel kapcsolatban új tudományos eredményeket. A doktori disszertációm által kimutatott új eredmények (a legfőbb megállapítások vastag betűkkel) a források alapján „születtek”, azonban a források hiányosak. Ezen okból kifolyólag lehetséges, hogy amennyiben a forrásanyag 100%-ban elérhető lett volna a kutatásom során, a megállapításaim részben más eredményre jutottak volna.

A kutatás során bebizonyosodott, hogy ezekben az években a jogszabályok egy részét nem tartották be a hatóságok és rendőri közegek. Az utóbbi jelenség egyrészt azzal magyarázható, hogy az egyes szakterületeken akkoriban a hatályos jogszabályok egy része viszonylag „régí” volt. Ezek egy részét tulajdonképpen „elfelejtették” a belügyi tárcahoz képest alsóbb fokú hatóságok, közegek. Különösen azon régebbi rendeletekről van szó, amelyeket egyébként nem is mindennapi használatban alkalmaztak. A belügyi tárca „emlékeztető” rendeleteket adott ki azon okból kifolyólag, hogy a hatóságok „emlékeztetébe újra beivódjanak”. Másrészt az is előfordult, hogy a korábbi rendeletek egy kisebbik része félreérthető volt az egyes hatóságok, közegek számára. Egyes esetekben valóban nem fogalmazott 100%-os egyértelműséggel a korábbi jogalkotó. Az alsóbb fokú hatóságok mentségére szóljon, hogy a nagy gazdasági válság okozta súlyos problémák nehezítették az utóbbiak munkáját. Ráadásul hatalmas mennyiségű rendeletet adtak ki Keresztes-Fischer minisztersége idején. **A Belügyminisztérium számos esetben adott ki „egyértelműsítő” rendeleteket, amelyek a korábbi szabályozás okozta félreértéseket iktatták ki.**

Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszterre négy nagy feladat elvégzése várt, amikor 1931 augusztusában a miniszteri bársonyszékbe került. Az első a takarékosági politika fokozása volt. A második az igazgatás, a közbiztonsági testületek racionalizálása, a működési hibák kiiktatása. Az első kettőnek voltak közös területei. A harmadik a közbiztonság és az államrend megerősítése, a szélsőséges elemek megfékezése. Igaz ugyan, hogy a törvényesen működő ellenzék erősödésének megakadályozása nem volt hivatalosan elismert cél, mégis tekinthető egy további – negyedik – feladatnak.

A takarékosági politika terén a belügyi tárca elment a végső határig. Elmondható, hogy szinte minden költségvetési kiadást csökkentettek addig a határig, amíg az a

közbiztonsági szolgálat hatékony ellátást nem veszélyeztette jelentősebb mértékben. A feladat végrehajtása tehát sikerrel zárult. Természetesen ennek számos negatív hozadéka is volt. Fontos kiemelni, hogy a belügyminiszter teljes havi jövedelme (beleértve a különböző pótlékokat, lakáspénzt stb.) az 1931/32. költségvetési évről az 1934/35. költségvetési évre közel 30%-kal csökkent. A Károlyi Gyula-kormány, illetve a Gömbös-kormány miniszterei tehát a saját jövedelmükön is takarékoskodtak az állam számára. A takarékosági politika kapcsán Keresztes-Fischer és minisztériuma kényszerpályán haladt. Egy „szükséges rossz”-ként kezelve a témát, amelyről tudták, hogy sok nehézséget fog okozni. Amennyiben a belügyminiszter megtagadta volna a kormánypolitikával való együttműködést, elvesztette volna pozícióját. A még mindig hatalmas befolyással rendelkező Bethlen István, Horthy, illetve a kormány mind támogatták volna a belügyminiszter leváltását. Nem került elő azonban olyan forrás, amely bizonyítaná, hogy Keresztes-Fischer gazdaságpolitikai elképzelései eltértek volna a kormányétól. Valószínűleg Keresztes-Fischer is azon álláspontot képviselte, hogy az állam kiadásainak csökkentése az az út, amely által a gazdasági világválságot túlélheti az ország. A magyar gazdaságnak azonban nem tett jót, hogy a belügyi tárcahoz tartozó költségvetés kapcsán az állami beruházások nem „pörgették” a gazdasági „vérkeringést”.

Az anyagi jellegű fejlesztések terén csupán kisebb fejlesztésekre került sor, amelyek viszonylag csekély mennyiségű pénzből voltak végrehajthatók. Ily módon elmondható, hogy e téren kevésbé számított sikeresnek a Belügyminisztérium működése. A rendszer azonban – hibái, hiányosságai ellenére – továbbra is működőképes volt.

A második feladat végrehajtása csupán részben volt sikeres. Előrelépést jelentett, hogy számos olyan intézkedés született, amelyek által az igazgatás korszerűbbé, olcsóbbá vált. Az észszerűtlen eljárások, működési hibák egy része orvoslást nyert. A belügyi tárca által felügyelt rendvédelmi testületek közötti hatásköri problémákból többet is megoldott a tárca. Számos szakterület kapcsán elmondható, hogy jogi hiányosságok, hibák sokaságát pótolták be. A belügyi tárca túlterheltségének csökkentését célozta, hogy a kisebb jelentőségű hatásköröket a másodfokú hatóságokhoz tették át. Ily módon több kapacitás nyílt a nagyobb jelentőségű feladatok elvégzésére. Ez utóbbi rávilágít arra, hogy Keresztes-Fischer helyesen látta azt, hogy a belügyi tárca hatékonyságát szolgálta, ha a kisebb jelentőségű és kevésbé fontos feladatokat nem a Belügyminisztérium, hanem a másodfokú hatóság végzi. Ily módon több lehetőség nyílt arra, hogy a fontosabb ügyekkel többet foglalkozzon a belügyi tárca.

Mindazonáltal le kell szögezni, hogy az ezen disszertációban vizsgált ügykörök egy részénél a rendszer továbbra is több szempontból bürokratikus maradt. Sok esetben az igazgatás nem volt igazán gyorsan működő, kivéve a prioritást élvező ügyekben. Számos olyan probléma

volt a belügyi igazgatás terén, amelyeket nem lehetett megoldani a gazdasági világválság sújtotta Magyarországon. Ezek nagy része a pénz-és időhiány miatt volt megoldhatatlan. Ráadásul a Gömbös-kormány megakadályozta Keresztes-Fischert a legfontosabb közigazgatási reformtervének végrehajtásában. (1933: XVI. tc. teljes végrehajtása.) Ezen okból kifolyólag a Belügyminisztérium továbbra is az esetek egy részében igazán kis jelentőségű ügyekre pazarolta el kapacitását. Kérdéses, hogy amennyiben Keresztes-Fischer közigazgatási reformtervei valóban mind megvalósultak volna, milyen hátrányokkal jártak volna. Valószínű, hogy az általam vizsgált szakterületek közül a IX/a. igazgatási rendészeti alosztály ügyköre kapcsán érvényesültek volna a legjobban a reform hatásai. Az utóbbi azzal magyarázgató, hogy a többi – általam vizsgált – alosztály olyan természetű ügykörökkel rendelkezett, amelyek terén Keresztes-Fischer és az államhatalom hatékonyabbnak látta az összességében központosítottnak nevezhető rendszert. A Horthy-korszak alatt egyébként is elképzelhetetlen lett volna egy erőteljesen decentralizált csendőrség vagy rendőrség. A belügyminiszterek és a kormányok nem kívánták kiengedni a kezükből e területeket. Az 1933: XVI. tc. teljes végrehajtásának hiánya tehát az általam vizsgált alosztályok többségénél nem okozott jelentős problémát.

A kutatásom megerősíti a szakirodalom azon megállapítását, hogy a közbiztonság és az államrend megerősítése, a szélsőséges elemek megfékezése „*feladatcsokor*” terén államhatalmi szempontból többnyire sikerességgel jellemezhetjük az időszakot. Sok esetben professzionális, korszerű, hatékony, de olykor brutális módszerekkel üldözték a kommunistákat és a kormányellenes szélsőjobboldalt. Keresztes-Fischer e téren megtette a tőle telhetőt. A rendőrség és a csendőrség általában hatékonyan működött, az alapvető feladataikat ellátták.

Amennyiben megoldatlanságot tapasztalunk, azok általában nem a Belügyminisztérium, a rendőrség, vagy a csendőrség hibájából történtek. A bürokratikus magyar közigazgatási rendszer, a gazdasági világválság, a pénzügyi források hiánya, az egyéb rossz körülmények voltak a felelősek.

A kutatásom megerősíti a szakirodalom azon megállapítását, hogy a parlamenti kormányellenes erők elleni fellépés – államhatalmi szempontból – sikeres volt, ugyanis megakadályozták az utóbbiak fokozottabb erősödését. A belügyi tárca egyes esetekben nehezítette az ellenzék működését. A Belügyminisztérium által kieszközölt szabadságjogok korlátozása csak részben történt közbiztonsági okok miatt – a kormánypártiak ezt hangoztatták –, hiszen részben az ellenzék gyengítése volt a cél.

A Belügyminisztériumban dolgozó irányító személyek (Keresztes-Fischer Ferenc, Boór Aladár, Csatáry Béla, Kontz Endre stb.) szorgalmasan dolgozó, nagy tudással rendelkező profi

irányítók voltak, akik – államhatalmi szempontból – viszonylag kevés hibát követtek el. Az átvizsgált források alapján nem mondható el, hogy bármilyen konfliktus felmerült volna Keresztes-Fischer Ferenc és az általam vizsgált osztályvezetők, alosztályvezetők között. Úgy tűnik, hogy az évek alatt kialakult munkakapcsolat jól működött. A belügyminiszter szinte maximálisan megbízott ezen személyekben. Ki kell emelni Csatáry Béla személyét és munkáját, aki rendkívül összetett és bonyolult minisztériumi munkát végzett. A rábízott ügykörök mennyisége és különbözősége hatalmas jogi ismeretanyagot és igazgatási rendészeti szaktudást igényelt.

A belügyi tárca elleni kritikák csak részben voltak jogosak, ez különösen az ellenzéki kritikák kapcsán mondható el. Az ellenzék által legjobban támadott terület – ellenzékiek elleni intézkedések – kapcsán nem állapítható meg, hogy az ellenzéki narratíva hány százalékban fedte a valóságot.

Az átvizsgált jelentős mennyiségű forrásanyag alapján elmondható, hogy mindössze egy olyan eset volt, amikor dokumentum „*kallódott el*” a Belügyminisztériumban. A vizsgált alosztályoknál szolgálatot teljesítő személyek általában hatalmas erőbedobással nagy pontossággal végezték munkájukat. Keresztes-Fischer Ferenc munkamorálja pedig egyes források szerint szinte legendássá vált. A belügyminiszter még az ebédjét is az irodájában fogyasztotta el, hogy több idő maradjon munkára.

A belügyi tárca ügybeosztása, ügyrendje az általam vizsgált alosztályok tükrében többnyire kifogástalan volt. Az 1932-es új beosztás általánosságban véve hatékonynak bizonyult.

A VII/a. rendőrségi alosztály kapcsán megállapítottam, hogy a rendőrség gazdálkodása, pénzügyei összességében szakszerűnek minősíthetőek. Szinte minden költségvetési tételt addig csökkentettek, ameddig az nem veszélyeztette súlyosan a rendőrség közbiztonsági szolgálatának ellátását.

A rendőri igazgatás oly módon alakult át, hogy nem ment a szakszerűség rovására. A belügyminiszteri politika e téren érdekes módon egyszerre viselte magán a centralizáció és a minimális decentralizáció elemeit. Centralizációt jelentett azon intézkedés, hogy a kerületi főkapitányságokat megszüntették, a rendőrség vidéki főkapitánysága lépve a vidéki főkapitányságok helyébe. Ugyanakkor kisebb mértékű decentralizáció is megnyilvánult, hiszen a miniszteriális hatáskörből kisebb jelentőségű ügyek a másodfokú hatóságok (főkapitányságok) hatásköréhez kerültek. A lépés azért volt lényeges, mert ezáltal a rendőrségi alosztály a korábbiaknál nagyobb kapacitást fordíthatott az egyéb – fontosabb – teendőkre. A szervezet terén tehát pozitív hozadékú intézkedések történtek.

A fegyelmi ügyek terén a szabályozások kapcsán rendőrségi szempontból részben szakszerűbbé, egységesebbé vált a rendszer. E téren azonban azt is meg kell jegyezni, hogy a korabeli ellenzéki vélemények szerint számos esetben nem vonták felelősségre azon rendőrök egy részét, akik valójában bűnösök voltak az ellenzék elleni intézkedések terén. Bizonyítékok hiányában nem megállapítható, hogy az utóbbi kapcsán összességében mi az igazság.

A VII/b. csendőrségi szolgálati alosztály kapcsán kijelenthető, hogy a szervezet kapcsán – leszámítva a nyomozószolgálattal kapcsolatos változásokat – nem történt igazán nagy jelentőségű változás. A szervezeti felépítés többnyire hatékonyan működött. Ezen okból nem volt rá szükség, hogy jelentős mértékben megreformálják e területet. Mindazonáltal apróbb hibaként róható fel, hogy a csendőrség nyomozó osztályparancsnokságának megvolt a technikai és anyagi felkészültsége, a személyzetének szaktudása, illetve a szervezete ahhoz, hogy a testület közbiztonsági szolgálatának bűnügyi útmutatást adjon, ám nem volt hozzá elegendő hatásköre. A kerületi parancsnokságok rendelkeztek a szükséges hatáskörrel, a szükséges apparátus viszont hiányzott. Ezen probléma megoldható lett volna ekkoriban.

Hasonlóan a rendőrségi alosztály minimális decentralizációs intézkedéseivel, a csendőrség irányítása terén is kis jelentőségű hatáskört adtak át a kerületi parancsnokságoknak. A csendőrséggel kapcsolatos belügyminiszteri politika tehát érdekes módon nem kizárólag a centralizációs rendszer támogatója volt, hanem néhol a kisebb mértékű decentralizáció jegyeit is magán viselte. Ennek az volt az előnye, hogy a csendőrség irányításával foglalkozó személyeknek több idejük maradt a jelentősebb, fontosabb ügyek elintézésére, a „*valódi irányításra*”. A szervezettel kapcsolatos apróbb változtatások terén mindkét csendőrségi alosztálynak szerepe volt. Ezen változtatások által kissé hatékonyabban működött a testület. Az 1930-as évek első felében a csendőrséget felmentették egyes feladatkörök elvégzése alól. Ezzel azt kívánták elérni, hogy a testület valóban az államrend erősítésén dolgozzon, ne pedig olyan kisebb jelentőségű ügyekkel foglalkozzon, amelyeket egyéb hatóságok, közegek is meg tudtak oldani.

A gazdálkodás, pénzügyek terén a szakszerűséggel lehet jellemezni az időszakot. A takarékosági politika tehát ezen testülettel szemben is elment a végső határig. A belügyi tárca szerepe itt azért volt jelentős, mert kiváló „*érzékel*” pontosan a végső határig mentek el a takarékoság terén, ezáltal maximalizálták a takarékoságot, ugyanakkor ez nem ment súlyosan a testület hatékonyságának rovására. (A közbiztonsági szolgálat terén alapvetően jól teljesített a testület.) Az 1930-as évek első felében volt olyan év, amikor a csendőrség a fővárosi rendőrséghez képest közel 30%-kal hatékonyabban működött a nyomozati sikeresség tekintetében. A csendőrség teljesítménye azért is kiemelendő, mert a korábbi évekhez (1931

előtt) képest sokan kevesebb havi jövedelemért dolgoztak, nehezebb körülmények között, a bűncselekmények száma nőtt, a bűnfelderítési statisztika viszont nem romlott. Az utóbbi eredmény többek között a testületnél szolgáló személyek elhivatottságának is köszönhető.

A szakirodalom már korábban megállapította, hogy az 1930-as évek első felében rendszeresen kritikák tömegét kapta meg a belügyminiszter amiatt, mert az ellenzék szerint a csendőrség rendszeresen brutális módszerekkel terrorizálta, zaklatta az ellenzéki személyeket. **Az általam átvizsgált korabeli iratanyagokról elmondható, hogy nem találtam olyan hitelesnek tekinthető forrást, amely igazolná, hogy központi utasítás lett volna arra vonatkozóan, hogy az ellenzék ellen brutális fizikai erőszakkal és jogszerűtlen módon lépjenek fel. Az, hogy az utóbbiak hány százaléka történt meg valóban úgy, ahogy az ellenzék elbeszélte, utólag bizonyítékok hiányában nem megállapítható. Nem megállapítható, hogy az ilyen típusú ügyek kapcsán mennyire volt gyakori a jegyzőkönyvek, jelentések hamisítása.** Lehetséges, hogy az ÁBTL-ben idővel előkerülhet e témával kapcsolatos új információ, azonban a kutatást megnehezíti, hogy ezek szórványosan jelennek meg az ÁBTL-ben, ráadásul pontatlanok, elfogultak lehetnek. A hitelességük is megkérdőjelezhető lenne, ugyanis a megvádolt személyeket bántalmazhatták, s írásuk, visszaemlékezésük nyomás, kényszer alatt született.

A testületnél tapasztalható hiányosságok, hibák legnagyobb része az állam pénzügyi nehézségeire vezethető vissza. Az egyéb problémák kapcsán elmondható, hogy a belügyi tárca kiváló szakértői néhány esetben azért nem voltak képesek megoldani egy adott problémát (pl. cigányügy), mert az adott körülmények között humánus módon az megoldhatatlan volt.

A VII/c. csendőrségi személyi alosztály rendeletei kapcsán a belügyi tárca valódi irányítói tevékenysége lényegében arról szólt, hogy takarékosagra „szorította” a VII/c.-t. Az utóbbi természetesen nem azt jelenti, hogy az egyik alosztály a másiknak lett volna alárendelve, hanem csupán a pénzügyi döntések terén a VII/b. nagyobb szereppel bírt. A kiképzés terén, a titkos iratok témájában, valamint a nyomozószolgálatra is kiható intézkedések kapcsán történtek olyan intézkedések, amelyek lényeges előrelépést jelentettek.

Amikor a csendőri élet elején járó személyeket járőrtársként bevezették a gyakorlati szolgálatba, az újak gyakran nem kaptak elegendő segítséget. Ezen a téren szükséges lett volna olyan intézkedés – nyílt volna rá lehetőség –, amely ez utóbbi hibát iktatta volna ki.

A fegyelmi ügyek terén nem került elő olyan hitelesnek tekinthető forrás, amely bizonyítaná, hogy lett volna olyan központi utasítás, rendelet, hogy az ellenzék elleni intézkedések kapcsán hamisítsák meg a jelentéseket, jegyzőkönyveket. Az sem bizonyos, hogy a felső szintű irányítás valójában mennyire rendelkezett pontos és hiteles információkkal a

különböző esetekről. Amennyiben történtek hamisítások, az is lehet, hogy ezekről a felső szintű vezetés nem tudott. Az is lehetséges azonban, hogy nagyrészt ismerték a valós eseményeket, mégis szemet hunytak fölötte.

A VII/d. folyamrendészeti alosztály kapcsán elmondható, hogy jelentős előrelépés történt a folyamórséggel kapcsolatos hatásköri problémák terén. A korábbi jogi hiányosságok kiegészítésén túl pozitívumnak tekinthetőek az említett új szakaszbeosztásokkal kapcsolatos újítások. Ily módon észszerűbben működött a folyamrendészet. Az átvizsgált források alapján nem mondható el, hogy a valójában kettős vezetésű folyamórség kapcsán jelentős konfliktus lépett volna fel a belügyi tárca, illetve a honvédelmi tárca között. Az alosztály által hozott rendeletek egy része olyan természetű volt, amely katonai célt is szolgált.

A VII/e. folyamórség és egyéb rendészeti szervek anyagi alosztálya kapcsán elmondható, hogy a pénzügy, gazdálkodás intézése összességében szakszerű módon zajlott. A VII/f. folyamórségi közigazgatási alosztály kapcsán nem történt említendő belügyminiszteri intézkedés, az alosztály lényegében katonai, honvédelmi célú intézkedéseinek valódi irányítója a Honvédelmi Minisztérium volt.

A VII. rendészeti szervek osztálya kapcsán elmondható, hogy leginkább a csendőrséggel és a rendőrséggel kapcsolatos intézkedések egy része volt hatással a másik alosztály (VII/a., VII/b., VII/c.) működésére. A folyamórséggel kapcsolatos intézkedések kevésbé jelentettek olyan változást, amely érintette volna a másik kettő közbiztonsági testület „életét”.

A VIII/a. közbiztonsági alosztály szakterületei kapcsán elmondható, hogy a szakterületek többségénél – az államhatalom szempontjából – fejlődés tapasztalható. Nagyobb jelentőségű fejlődés a fegyver, lőszer, lőpor, robbanószerkezetek, robbanóanyagok rendszete, árusítása, tartása, gyártása, szállítása, kísérő igazolványok nevű szakterület terén volt. A többi szakterület egy részénél inkább kisebb jelentőségű fejlődésről lehet beszámolni. A korábban hozott jogszabályok kapcsán egyértelműbbé, szakszerűbbé vált a jogi szabályozás egy része az egyesületi ügyek; a toloncügyek; a fegyver, lőszer, lőpor, robbanószerkezetek, robbanóanyagok rendszete, árusítása, tartása, gyártása, szállítása, kísérő igazolványok terén.

A pénzügyi takarékoság az ezen alosztályhoz tartozó szakterületek kapcsán a többi alosztályhoz képest csak minimálisan érvényesült. Sőt: **Keresztes-Fischer növelte a kommunizmus elleni harchoz szükséges pénzügyi támogatást.** Ezen tény is jól megvilágítja, hogy melyik terület élvezett prioritást a többivel szemben. Az alosztályhoz köthető, hogy a vándorlás terén (a gazdasági válság idején nagy arányú belföldi vándorlás zajlott) nem született olyan belügyminiszteri intézkedés, amely alapvető megoldást hozott volna. Itt megemlítendő,

hogy figyelembe véve a körülményeket, e téren nem is lehetett volna hatékony megoldást hozni. A VIII/a. közbiztonsági alosztályhoz tartozó szakterületek intézkedései sok esetben hatással voltak egymásra. Kivételt képez a sajtó tájékoztatása nevű szakterület, amely „*természeténél*” fogva kissé más típusú csoportba sorolható. Az alosztályhoz tartozó ügykörből az ellenzék gyengítését leginkább az egyesületi ügyek, a gyülekezési ügyek és a gyülekezési jog szabályozása, a sajtórendészet szolgálta. Az, hogy a fegyver, lőszer, lőpor, robbanószerkezet, robbanóanyagok rendszere, árusítása, tartása, gyártása, szállítása, kísérő igazolványok szakterülete az 1930-as évek elején átkerült ezen alosztályhoz, nem okozott problémát. Sőt: kifejezetten hatékonyabbá vált a szakterület működése. Az alosztály államhatalmi szempontból nem követett el jelentős hibát. A szabadságjogok csorbítása azonban olyan személyek számára is nehézséget jelentett, akik valójában nem voltak veszélyesek az államvezetésre nézve.

A IX/a. igazgatási rendészeti alosztályhoz tartozó szakterületek túlnyomó többségénél történt olyan belügyminisztériumi intézkedés, amely által az adott szakterület működése fejlődést ért el. Kimutattam, hogy az IX/a. igazgatási rendészet alosztály szakterületein belül a szabályozás szempontjából a közlekedésrendészet, a tűzrendészet, a kábítószer-forgalom ellenőrzése, az italmérési ügyek, illetve a Magyar Országos Táncmestereképző Tanfolyam ügyei nevűek kapcsán ment végbe a legjelentősebb fejlődés. Kisebb jelentőségű előrelépések történtek az alábbiak kapcsán: házi cselédek ügyei, cigányügy, ipari rendészet, erkölcsrendészet, rádióügyek, életuntak védelme, állategészség-rendőri ügyek, vadászati ügyek, házaló kereskedés ellenőrzése, mértékek ellenőrzése, az alosztályhoz tartozó szabályrendeletek, erkölcsi bizonyítványok, egyéb ügyek. Nem történt említendő változás az alábbi szakterületeken (amely által a rendszer jobban működött volna): lakáségység-rendőri ügyek, talált kincsek, kisajátítási ügyek és birtokba helyezési ügyek, vízből mentés, vásárrendészet, építkezési ügyek és telekfelosztási ügyek nagy- és kisközségekben, bányai kisajátítások felülbírálása.

Az alosztály túlterheltségét oly módon csökkentették, hogy a másodfokú hatóságokhoz tették át az alosztály ügykörének egy kisebb jelentőségű részét. Ezen intézkedés hatékonyabbá tette az alosztály működését.

Az alosztály hatáskörébe tartozó szakterületek közül 6 olyan volt, amelyeknél a pénzügyi „*megszorítás*” sok szempontból gátat állított a szakterület még jelentősebb fejlődésének: közlekedésrendészet, tűzrendészet, házi cselédek jutalmazása, cigányügy, erkölcsrendészet, életuntak védelme. Hibaként róható fel, hogy a szabályrendelet-alkotás kapcsán lehetőség nyílt volna egyes esetekben gyorsítani a lassan működő rendszert, azonban az utóbbira nem került sor. A másik jelentős mulasztás: nem volt olyan intézményesen

szabályozott gyors és egyszerű eljárás, amely lehetővé tette volna, hogy a közúti közlekedési szabályokat megszegőkkel szemben az azonnali intézkedés alkalmazható legyen anélkül, hogy az a hatóságokra nézve jelentős munkatöbbletet jelentsen. Az utóbbi hiányosság bepótolható lett volna ekkoriban.

Ezen alosztály csak kis mértékben szolgált olyan célt, hogy az ellenzék működését nehezítsék. Az általam vizsgált szakterületek jelentős része hatással volt a többi szakterület egy részére. Kivételt képez a házicselédek ügyei, a talált kincsek, illetve a bányáügyi kisajátítások felülbírálása.

E témában is fontos az általánosítás elkerülése, a feketén-fehéren látás elkerülése. Az általam vizsgált szakterületek a Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium tevékenységének csak egy „részletét” mutatták be. Néhány olyan jelentős probléma volt, amelyek megoldhatóak voltak ekkoriban, Keresztes-Fischer minisztériuma azonban mégsem lépett fel ezek ellen. Ugyanakkor **a belügyi tárca a megoldható problémák jelentős részénél többnyire szakszerűen, profi módon lépett fel.** Keresztes-Fischer sok szakértővel véleményeztette a belügyi tervek egy részét, különösen a „*bonyolultabb*” jogszabálytervezeteket. Ez azonban azzal járt együtt, hogy néhol lassú volt a rendszer. Így viszont szakmai szempontból sok magas szintű jogszabály megalkotására nyílt lehetőség. Ez utóbbinak tehát megvolt a pozitív oldala is. Számos működési hibát kiiktattak ekkor, korszerűbbé vált a szakterületek egy része.

Össességében elmondható, hogy Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter és a vizsgált alosztályok a korabeli államhatalom szempontjából általában jól, profi módon, szakszerűen – bár nem tökéletesen – teljesítettek. Keresztes-Fischer azonban a szociáldemokraták, illetve a kormányellenes szélsőjobboldal szempontjából az egyik leggyűlöltebb politikussá vált ezekben az években.

Keresztes-Fischerre jellemző volt jó szervezőkészség, a nagy munkabírás, a magas szintű szakmai munkavégzés, az erélyesség. Mások véleménye meghallgatása után – amennyiben a másik fél érveit „*erősebbnek*” látta – hajlandó volt eredeti tervét elvetni. Rendelkezett önkritikával. Nyilatkozatai, országgyűlési felszólalásai logikusak, rendszerezettek voltak.

Belügyminisztersége terén tehát találhatunk pozitívumokat és negatívumokat is. Keresztes-Fischer belügyminiszterségének megítélése attól függ, hogy milyen szempontból nézzük. Későbbi történészi viták tárgyát képezheti az ellenzék ellen hozott intézkedések, cselekmények köre. Az értekezésem a belügyi tárca, a rendőrség és a csendőrség történetéhez

fontos adalékokkal szolgált. A disszertáció segítséget nyújthat egy későbbi Keresztes-Fischer Ferenc életrajz megalkotásához is.

5. A szerző publikációs listája

Balogh Atilla: A Belügyminisztérium közlekedésrendészeti politikája Keresztes-Fischer Ferenc minisztersége idején (1932-1935). 35-49. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.): A 15 éves PEME XVI. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület, 2018.

Balogh Atilla: A decemberi rendőrgyilkosság és a rendőrség fegyverhasználati jogának szabályozása. (1931-1932) A meggyilkolt Sinkó József törzsőrmester emlékére. Magyar Rendészet. 18. évf. 2018. 1. sz. 39-52. o.

Balogh Atilla: A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium takarékosági politikája a rendészet területén (1931-1935). 18-34. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.) PEME XVIII. PhD - Konferencia. A PEME XVIII. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület, 2019.

Balogh Atilla: A Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium tűzrendészeti politikája (1931-1935). KRE-DIt. 5. évf. 2022. 2. sz. 1-22. o.

Balogh Atilla: A Magyar Királyi Csendőrség a nagy gazdasági világválság sújtotta Magyarországon (1931-1935). Rendvédelem-történeti Füzetek. 31. évf. 2023. 61. sz. (megjelenés alatt)

Balogh Atilla: Adalékok a Keresztes-Fischer Ferenc vezette Belügyminisztérium rendészeti politikájához (1931-1932) – Gyülekezési, egyesületi, sajtórendészeti ügyek; állambiztonság, állami ellenőrzések, fejlesztések a közbiztonsági szerveknél. KRE-DIT. 1. évf. 2018. 1. sz. 1-32. o.

Balogh Atilla: Keresztes-Fischer Ferenc és a magyar állam kábítószer-politikája (1931-1935). 64-77. o. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.): A 15 éves PEME XV. PhD - Konferenciájának előadásai. Budapest, Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület, 2017.